

VALENȚE TEORETICE PRIVIND COMPETENȚELE PROFESIONALE ALE CADRELOR DIDACTICE

Claudia BARBAROȘ, *doctorandă*,
Institutul de Științe ale Educației

Abstract. *The article clarifies the professional competences of the teaching staff and the profile of didactic competence, which is a premise of the evolution in the society.*

După F. Reynal și A. Reunier, competența este legată de o meserie, de profesie, de un statut, de o situație profesională sau socială de referință.

Competența profesională este un rezultat al experienței profesionale, ea este observabilă în timpul activității în câmpul muncii. Pentru S. Marcus exersarea eficace a activității stă la baza comportamentului și este condiționată de o serie de însușiri caracteristice întregii structuri de interiorizare a individului [1, p. 9].

În viziunea cercetătorilor I. Botgros și L. Franțuzan, competența profesională a cadrului didactic este reprezentată de:

- ✓ competența intelectuală;
- ✓ competența comunicativă;
- ✓ competența managerială;
- ✓ competența de investigare,
- ✓ competența metacognitivă [1, p. 64].

- **Competența intelectuală este structurată pe trei componente:**

- **componenta de specialitate** reprezintă ansamblul de cunoștințe, priceperi și deprinderi specifice unui anumit domeniu de cunoaștere, ca de exemplu: biologia, fizica, chimia etc.
- **componenta psihopedagogică** reprezintă ansamblul de cunoștințe, priceperi și deprinderi specifice domeniului psihopedagogic;
- **componenta culturală** reprezintă un ansamblu de cunoștințe variate din diverse domenii ale cunoașterii necesare pentru rezolvarea diverselor situații.

- **Competența comunicativă** vizează măiestria cadrului didactic de a elabora mesaje educaționale în dependență de particularitățile câmpului psihopedagogic. În cadrul activității pedagogice comunicarea reprezintă atât o artă, cât și un instrument profesional necesar indispensabil cadrului didactic pentru stabilirea relațiilor constructive cu elevii, părinții, cadrele didactice.

- **Competența managerială** vizează luarea de decizii adecvate, în scopul realizării obiectivelor stabilite și obținerea de rezultate eficiente. Profesorul conduce procesul de formare/dezvoltare a personalității elevului atât prin intermediul disciplinei de specialitate, cât și prin alte activități extracurriculare, orientând și dirijând astfel resursele umane, materiale și didactice pentru realizarea eficientă a obiectivelor procesului educațional.

- **Competența de investigare** permite cadrului didactic să valorifice cercetările pedagogice în direcția reglării și autoreglării procesului de învățământ – în general, și – în special – să realizeze diverse investigații în scopul eficientizării procesului educațional.
- **Competența metacognitivă** semnifică ansamblul de cunoștințe pe care individul le deține referitor la funcționarea propriei cogniții, dar și la procesele de control, care dirijează activitățile cognitive în timpul executării lor. Aspectul fundamental al acestei competențe este auto-cunoașterea, adică o mai bună cunoaștere de sine, a strategiilor utilizate în diverse situații, a punctelor forte și a celor slabe, pentru a deveni mai flexibil în diverse situații pentru antrenarea proceselor de monitorizare, control, reglare [*ibidem*, p. 65].

Competența didactică – un termen generic pentru profilul de competență profesională a cadrelor didactice, păstrează toate caracteristicile termenului de competență și reprezintă o achiziție complexă a învățării cu valoare operațională, instrumentală, ce se structurează în jurul unor acumulări cognitive, dar și afectiv-atitudele și este obiectul unei recristalizări, precizări și evoluții permanente, generate de integrarea experiențelor practice și teoretice. **Cadrul Național al Certificărilor din Învățământul Superior** definește competența profesională drept „capacitatea dovedită de a selecta, a combina și a utiliza adecvat cunoștințe, abilități, valori și atitudini, în vederea rezolvării cu succes a unei anumite categorii de situații de muncă sau de învățare, circumscrise profesiei respective, în condiții de eficacitate și eficiență.” Competențele profesionale includ toate cunoștințele și abilitățile pe care standardele profesionale le pretind [4, p. 32-33].

Vizavi de **competența profesională didactică** este definită în sens larg de unii autori ca fiind „capacitatea educatorului de a se pronunța asupra unei probleme pedagogice pe temeiul cunoașterii aprofundate a legităților și determinărilor fenomenelor educative”, iar în sens restrâns ea se referă la „capacitatea unei persoane de a realiza la un nivel de performanță totalitatea sarcinilor tipice de muncă specifice profesiei didactice” (C. Popovici) [8, p. 15].

L. Paquay (1994) definește termenul de competență profesională didactică prin totalitatea achizițiilor psihocomportamentale. Ele sunt de 4 tipuri:

- 1) **să știi** (*savoir*),
- 2) **să știi să faci** (*savoir-faire*),
- 3) **să știi să fii** (*savoir-etre*),
- 4) **să știi să devii** (*savoir-devenir*).

Aceste achiziții psihocomportamentale sunt necesare pentru a realiza orice obiectiv didactic și pentru a rezolva probleme ce apar în câmpul educațional [7, p. 119].

I. Jinga definește **competența profesională a cadrului didactic** drept un ansamblu de capacități cognitive, afective, motivaționale și manageriale ce interacționează cu trăsăturile de personalitate ale educatorului, conferindu-i acestuia calitățile necesare efectuării unei prestații didactice, care asigură îndeplinirea de către

marea majoritate a elevilor, a obiectivelor proiectate, iar performanțele obținute de aceștia să se situeze aproape la nivelul maxim al potențialului intelectual al fiecăruia. Autorul propune trei tipuri de competențe ce formează, în opinia sa, competența profesională a cadrului didactic: **competența de specialitate, competența psiho-pedagogică, competența psihosocială și managerială** [6, p. 79].

Profesorul trebuie să posede:

- ◆ un nivel corespunzător al pregătirii în domeniul său de activitate;
- ◆ o perfectă stăpânire a pedagogiei;
- ◆ o amplă deschidere asupra lumii culturale și sociale;
- ◆ solide calități morale;
- ◆ dorința da a se înscrie într-un modul de educație permanentă pentru a-și perfecționa cunoștințele” [ibidem].

În contextul celor examinate, prezintă interes modul de abordare a profilului de competență didactică inițiat de profesorul Cătălin Glava, care definește conceptul de profil de competență didactică drept „ansamblu integrativ flexibil de cunoștințe, abilități, atitudini, valori și capacități de aplicare diferențiat a acestora, care creează premisele realizării cu succes a rolurilor și atribuțiilor specifice profesiei didactice și care sunt obiectul unor reclitarizări, precizări și evoluții permanente în funcție de achizițiile și experiențele practice și reflexive ulterioare”. Din această perspectivă, se înscrie perfect și **Modelul construcției și dezvoltării profilului de competență didactică** promovat de cercetătorul C. Glava, model care se structurează în jurul a două atribute esențiale ale profesiei didactice: **acțiunea și reflecția**. Cele două au ca obiect componente ale mediului extern, ale contextului în care profesia didactică este practică, dar și ale mediului intern, personal [4, p. 35].

Figura 1. Profilul de competență didactică

Astfel, **acțiunea orientată extern** este, în mod concret, activitatea didactică ce presupune un anumit număr de competențe profesionale și implică interacțiunea didactică cu elevul, domeniul de cunoaștere și contextul mai larg al comunității profesionale și sociale. Această interacțiune implică, la rândul ei proiectarea activităților didactice, comunicarea, organizarea și conducerea activității de învățare, managementul clasei și al situațiilor excepționale. **Acțiunea orientată intern** este în fapt acțiune pentru dezvoltarea profesională și socială. Aceasta este determinată de preocuparea profesorului pentru propria evoluție profesională prin acumulări și transformări continue și pentru respectarea indicatorilor [Apud, p. 36]. Așa cum sugerează și modelul figurativ prezentat mai sus, **acțiunea** și **reflecția** se află într-o relație de interdependență reciprocă, rezultatele acțiunii fiecăreia și a interacțiunii reciproce determinând trei linii de profesionalizare deschise permanent:

- ✧ Achiziția de noi cunoștințe și abilități;
- ✧ Optimizarea prestației didactice;
- ✧ Dezvoltarea profesională continuă.

Acțiunea și reflecția orientate extern, respectiv – intern, creează patru domenii de manifestare a competenței didactice, care impun competențe acționale și reflexive aparte și constituie ceea ce numim **profil de competență didactică** (Tabelul 1).

Tabelul 1. **Domeniile de competență didactică și competențele aferente acestora** (C. Glava)

Competențe didactice generale	Preponderent acționale	Preponderent reflexive
Orientate extern	I (proiectarea didactică) 1. Competențe de proiectare curriculară. 2. Competențe interpersonale. 3. Competențe de management al învățării și al clasei de elevi.	II (ghidarea învățării și managementul clasei) 4. Competențe de reflecție pedagogică și didactică.
Orientate intern	III (interacțiunea socială) 5. Competențe de managementul carierei.	IV (managementul propriei cariere didactice) 6. Competențe de reflecție asupra dezvoltării profesionale și personale.

Profilul de competență didactică propus de Cătălin Glava prevede șase domenii generale de competență, grupate în patru categorii, corespunzătoare planurilor acționale de intervenție didactică aflate la îndemâna cadrului didactic:

- ✧ proiectarea didactică;
- ✧ ghidarea învățării și managementul clasei;
- ✧ interacțiunea socială;
- ✧ managementul propriei cariere didactice [Apud, p. 37].

Corelația dintre competențe și standardele profesionale este explicată prin faptul că „Standardele sunt propuse cadrului didactic în calitate de flux de intrare, iar competențele sunt produsul obținut în urma procesului de învățământ” (C. Petrovici) [8]. Elementul-cheie al standardizării îl constituie competența profesională, apreciată drept indiciu al calității comportamentului profesional.

În Republica Moldova mai mulți cercetători sunt preocupați de abordarea problemei standardelor de formare profesională: Vl. Guțu, A. Gremalschi, R. Solovei, S. Baciuc, A. Cara, O. Dandara, E. Muraru et al.

Astfel, în lucrarea „Proiectarea standardelor de formare inițială”, autorii Vl. Guțu, E. Muraru, O. Dandara reliefează un ansamblu din 6 competențe pe care trebuie să le posede absolventul universitar, ținând cont de cele trei funcții de bază (prioritare) ale învățământului superior: funcția de cercetare, funcția de instruire (*acumulare a cunoștințelor, abilităților într-un domeniu concret de activitate*), funcția de educație (*formarea personalității cu un anumit nivel al culturii comportamentale, formarea concepției despre lume, formarea sistemului de valori și atitudini*):

1. Competența de cercetare/investigațională;
2. Competența gnoseologică (de a dobândi și a stăpâni informația/ cunoștințele dintr-un domeniu concret);
3. Competența praxiologică, presupune îndeplinirea unor activități practice;
4. Competența prognostică presupune aprecierea evoluției domeniului de activitate și proiectarea activității profesionale;
5. Competența managerială presupune stabilirea relațiilor, monitorizarea/ dirijarea activităților profesionale.
6. Competența de formare profesională continuă [5, p. 35].

Competența de investigare presupune:

☒	aplicarea metodologiei cercetării științifice în activitatea profesională;
☒	stabilirea priorităților în domeniul de cercetare științifică;
☒	identificarea problemelor de cercetare științifică;
☒	realizarea proiectelor de cercetare științifică;
☒	determinarea gradului de funcționalitate a rezultatelor investigațiilor științifice;
☒	utilizarea în activitatea profesională a rezultatelor investigațiilor științifice din alte domenii.

Competența de formare profesională continuă presupune:

☒	identificarea necesităților de formare profesională continuă;
☒	determinarea priorităților în formarea/perfecționarea profesională;
☒	aplicarea diverselor strategii de formare continuă;
☒	deschiderea față de schimbările din domeniul de activitate.

Standardele de formare continuă ale cadrelor didactice constituie un cadru de referință pentru dezvoltarea continuă a competențelor profesionale în raport cu necesitățile educaționale, tendințele existente și gradul didactic solicitat, de motivare a autoformării și realizării unei activități didactice de calitate [2, p. 11].

Domeniile de competență reprezintă detalierea competențelor de bază din perspectiva domeniilor de formare: *psihopedagogie, didactica disciplinei și specialitate, tehnologii informaționale*:

1. Competența de specialitate;
2. Competența psihopedagogică;
3. Competența psihosocială;
4. Competența tehnică și tehnologică;
5. Competența managerială și de management al carierei [*ibidem*, p. 11-12].

Totodată, în anul 2016 Ministerul Educației al Republicii Moldova a elaborat standardele de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general. Standardele reflectă cerințele de bază, pe care trebuie să le demonstreze cadrul didactic, mereu deschis și motivat spre dezvoltare profesională și atingerea de performanțe superioare.

Standardele se referă la funcțiile didactice prevăzute în art. 53 al **Codului Educației** [3, p. 3-6]. Fiecare cadru didactic, cunoscând standardele va fi capabil să își identifice punctele forte ale profilului profesional, precum și ariile dezvoltării profesionale, care necesită îmbunătățiri continue.

Standardele constituie un cadru de referință pentru dezvoltarea continuă a competențelor profesionale în raport cu necesitățile educaționale, tendințele existente și gradul didactic solicitat, de motivare a autoformării și realizării unei activități didactice de calitate. De asemenea, standardele sunt repere de bază în organizarea eficientă a procesului de evaluare a cadrelor didactice, de dezvoltare profesională și avansare în carieră.

Standardele de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general au drept scop:

- ☆ consolidarea dimensiunii europene în domeniul educației și dezvoltării profesionale continue ale cadrelor didactice;
- ☆ orientarea sistemului de dezvoltare profesională în conformitate cu cerințele pieții muncii și ale pedagogiei centrate pe elev;
- ☆ motivarea cadrelor didactice pentru învățare pe tot parcursul vieții;
- ☆ creșterea responsabilității a fiecărui cadru didactic pentru reușita propriei cariere profesionale;
- ☆ promovarea transparenței, recunoașterea competențelor și/sau a calificărilor.

Standardele de competență profesională acoperă întreaga activitate de predare-învățare-evaluare și se structurează pe următoarele cinci domenii de competență prioritare:

1. Proiectarea didactică;
2. Mediul de învățare;
3. Procesul educațional;

4. Dezvoltarea profesională;
5. Parteneriate educaționale.

Pentru fiecare domeniu de competență este precizat standardul necesar de atins/realizat. Fiecare standard este derivat în mai multe variabile, indicatori, care reflectă acțiunile cadrului didactic oportune pentru atingerea lor [10, p. 2-3].

Din cele afirmate anterior, conchidem, că în secolul XXI, care este considerat secol al cunoașterii, cadrele didactice sunt antrenate într-un proces de educație permanentă, educație pe tot parcursul vieții.

În anul 1996 – Anul European al Învățării permanente – este elaborată *Strategia învățării permanente*, care conține o serie de elemente esențiale:

- ✧ Accesul universal și continuu la învățarea permanentă pentru reînnoirea capacităților;
- ✧ Dezvoltarea efectivă a metodelor de predare/învățare;
- ✧ Accesul tuturor la informații de bună calitate;
- ✧ Posibilități de învățare permanentă în propria comunitate;
- ✧ Standarde ridicate de educație și calificare;
- ✧ Fiecare să-și dezvolte la maximum propriul potențial și să aibă sentimentul apartenenței la o anumită profesie.

Despre învățarea pe tot parcursul vieții se menționează și în articolul 123, alineatul 1, 2 al *Codului Educației al Republicii Moldova* [3, p. 47], și în *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”* [9, p. 36-37]. Acest fenomen, în majoritatea țărilor, presupune o formare complementară, care permite îmbunătățirea formării inițiale și o formare nouă, solicitată pe piața educațională. Formarea continuă mai este numită și formare în timpul serviciului, formare avansată, formare de calificare.

Concluziile se bazează pe paradigma *Life Long Learning*, promovată în Strategia de la Lisabona „Educație și formare 2010”, care subliniază importanța competențelor transversale (precum competențe digitale, competențe de a învăța să înveți; competențe civice), în cadrul celor opt competențe-cheie necesare într-o lume în schimbare – în special, metacompetența de *a învăța să înveți* (adaptarea la schimbare, gestionarea și selectarea de informații dintr-un imens flux) [R. Dumbrăveanu, p. 12].

Miniștrii Educației au recunoscut că dezvoltarea competențelor pedagogice trebuie să fie privită ca un efort depus pe parcursul întregii cariere și că:

- Nici un program de formare inițială a cadrelor didactice, oricât de excelent, nu poate dota pedagogii cu toate competențele, pe care le va solicita cariera lor. Cerințele față de profesia de cadru didactic evoluează rapid și impune necesitatea unor noi abordări.
- Pentru a fi pe deplin eficienți în procesul didactic și capabili de adaptare la nevoile elevilor într-o lume a schimbărilor sociale, culturale, economice și tehnologice rapide, pedagogii înșiși trebuie să reflecteze asupra cerințelor proprii de învățare în contextul mediului concret, și să-și asume o mai mare responsabilitate pentru propria învățare pe tot parcursul vieții, ca un mijloc de actualizare și de dezvoltare a propriilor cunoștințe și abilități [*ibidem*, p. 21].

Bibliografie:

1. Botgros I., Franțuzan L. *Competența școlară – un construct educațional în dezvoltare*. Chișinău: IȘE (Tipogr. Print-Caro SRL), 2010.
2. Cara A., Guțu VI. *Standarde de formare continuă a cadrelor didactice din învățământul general*. Chișinău: Cartier, 2007.
3. *Codul Educației al Republicii Moldova*. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 24.10. 2014, Nr. 319-321.
4. Cojocaru V. Gh., Cojocaru V., Postică A. *Dezvoltarea competențelor cadrelor didactice și manageriale prin e-learning în sistemul de formare continuă*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017.
5. Guțu VI., Muraru E., Dandara O. *Proiectarea standardelor de formare inițială din învățământul universitar*. Ghid metodologic. Chișinău: CEP USM, 2003.
6. Jinga I. *Educația și viața cotidiană*. București: Editura Didactică și Pedagogică, RA, 2005.
7. Papuc L., Negură I., Pâslaru VI. *Curriculum psihopedagogic de bază*. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2000.
8. Popovici C. *Principii și criterii de evaluare a competențelor profesionale ale învățătorilor debutanți*. Teză de doctor în pedagogie. Chișinău, 2006.
9. *Standarde de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general*. Chișinău, 2016. Disponibil la: [//mecc.gov.md/sites/default/files/standarde_cadre_didactice.pdf](http://mecc.gov.md/sites/default/files/standarde_cadre_didactice.pdf)
10. *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 944 din 14.11. 2014. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.11.2014, Nr. 345-351 (1014).